X. ISTE'MOL BOZORI

Statistik ma'lumotlar jamiyatda sodir bo'layotgan ijtimoiy-iqtisodiy hodisa va jarayonlarni tavsiflash va boshqarishning eng muhim vositasidir. Hozirda yuqori sifatli statistik ma'lumotlardan foydalanmasdan davlat siyosatida to'g'ri boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonsiz. Shular qatorida savdo statistika ko'rsatkichlarini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Jumladan, ulgurji va chakana savdo hamda umumiy ovqatlanish korxonalari savdo aylanmasi statistikasi ko'rsatkichi shular jumlasidan.

2024- yil 1- yanvar holatiga chakana savdo sohasida faoliyat ko'rsatayotgan tijorat korxonalari soni **6 318** tani tashkil etib, 2023- yil 1- yanbarga nisbatan **280** taga ko'paygan (o'sish sur'ati **104,6** %). Shundan, faoliyat ko'rsatayotgan yirik korxonalar soni **92** tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni **6 226** tani tashkil qildi.

Shu jumladan, savdo sohasida yuridik shaxs tashkil etmasdan faoliyat olib borayotgan YATTlar va uyushmagan savdo (jismoniy shaxslar)ning kuzatuvlar asosida yig'ilgan ma'lumotlar, chakana savdo ko'rsatgichlariga kiritilgan.

Chakana savdo tovar aylanmasi tarkibi
(2023- yilning yanvar–dekabr holatiga)

Yirik korxonalar
- **O'sish sur'ati 91,1**
- **Ulushi 5,1**

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari
- **O'sish sur'ati 108,5**
- **Ulushi 94,9**

Uyushmagan savdo (dexqon va chorva bozorlari)
- **O'sish sur'ati 102,2**
- **Ulushi 18,4**

Yuqorida qayd etilgan tadbirkorlik subyektlari faoliyati natijasida, 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida viloyatning chakana savdo tovar aylanmasi **13 392,9** mlrd. so'mni tashkil etib, 2022- yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan **107,4** % ga yetdi.

Jumladan, yirik korxonalarning tovar aylanmasi 686,4 mlrd. so'mni o'sish sur'ati 91,0 %), kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining tovar aylanmasi 12 706,5 mlrd. so'mni (o'sish sur'ati 108,5 %), shundan, uyushmagan savdo tovar aylanmasi 2470,6 mlrd.so'mni o'sish sur'ati 102,2 %) tashkil etdi.

Chakana savdo aylanmasida yirik korxonalar, kichik biznes vaxususiy tadbirkorlik subyektlarining hajmi va o‘sish sur’atlari

Chakana savdo aylanmasi – savdo sohasida yakuniy iste’mol uchun aholiga tovarlarni donalab yoki ko‘p bo‘lmagan miqdorlarda naqd pulga (bank kartalari orqali) sotishni nazarda tutuvchi faoliyat.

Shahar va tumanlar nomi	Jami (mlrd so‘m)	2022 yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan, % da	Yirik korxonalar (mlrd so‘m)	2022 yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan, % da	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, (mlrd so‘m)	2022 yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan, % da
Xorazm viloyati	**13392,9**	**107,4**	**686,4**	**91,0**	**12706,5**	**108,5**
Urganch sh.	3750,8	108,7	458,9	92,5	2858,7	113,0
Xiva sh.	632,2	109,1	25,7	88,0	481,2	109,1
Bog‘ot	806,4	107,1	14,1	2,4 m.	483,8	115,7
Gurlan	1041,1	107,0	5,2	67,0	665,0	101,2
Qo‘shko‘pir	700,3	105,7	3,9	17,1	453,9	127,0
Urganch	1573,8	106,7	30,0	77,6	1543,8	107,5
Hazorasp	1403,6	105,5	52,9	84,4	1112,8	110,3
Tuproqqal’a	323,6	109,7	0,4	124,0	289,4	106,9
Xonqa	865,3	105,7	24,5	56,8	678,6	111,2
Xiva	454,6	111,0	27,9	5,6 m.	426,7	105,5
Shovot	881,4	105,4	28,2	119,7	462,5	111,7
Yangiariq	582,1	110,0	2,5	57,5	481,7	104,4
Yangibozor	377,7	107,1	12,1	85,4	297,6	103,9

2023- yilning yanvar-dekabr oylarida 2022- yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan viloyatning Xiva tumani (**111,0** %), Yangiariq tumani (**110,0** %), Tuproqqal’a tumani (**109,7** %), Xiva shahrida (**109,1** %) chakana savdo tovar aylanmasining eng yuqori o‘sish sur’atlari qayd etildi

Yillar kesimida chakana savdo tovar aylanmasi hajmi

Chakana savdo tovar aylanmasi dinamikasi
(yanvar-dekabr, mlrd so'm)

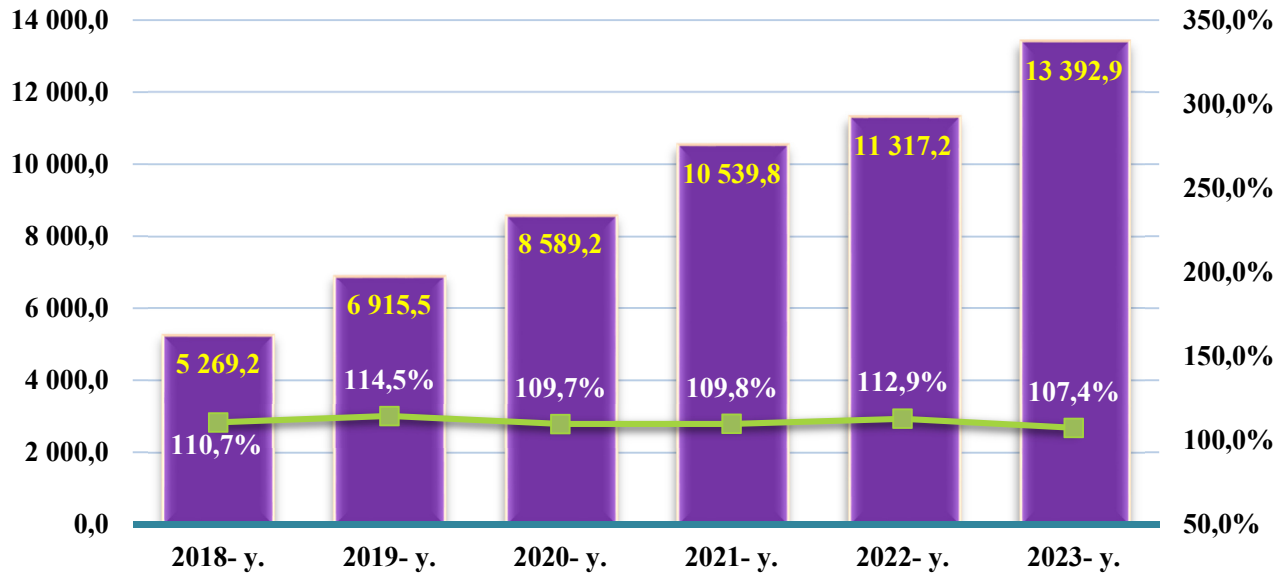

So'nggi **6 yillikda** chakana savdo tovar aylanmasining yuqori o'sish sur'ati 2019- yilda kuzatildi. Bunda chakana savdo tovar aylanmasi 2018- yilning mos davriga nisbatan **114,5 %** ni yoki **6 915,5** mlrd. so'mni tashkil qildi.

Chakana savdo tovar aylanmasi o'sish sur'ati oylar kesimida
(foizda) **(***2022- yil, 2023- yil yanvar-dekabr oylari***)**

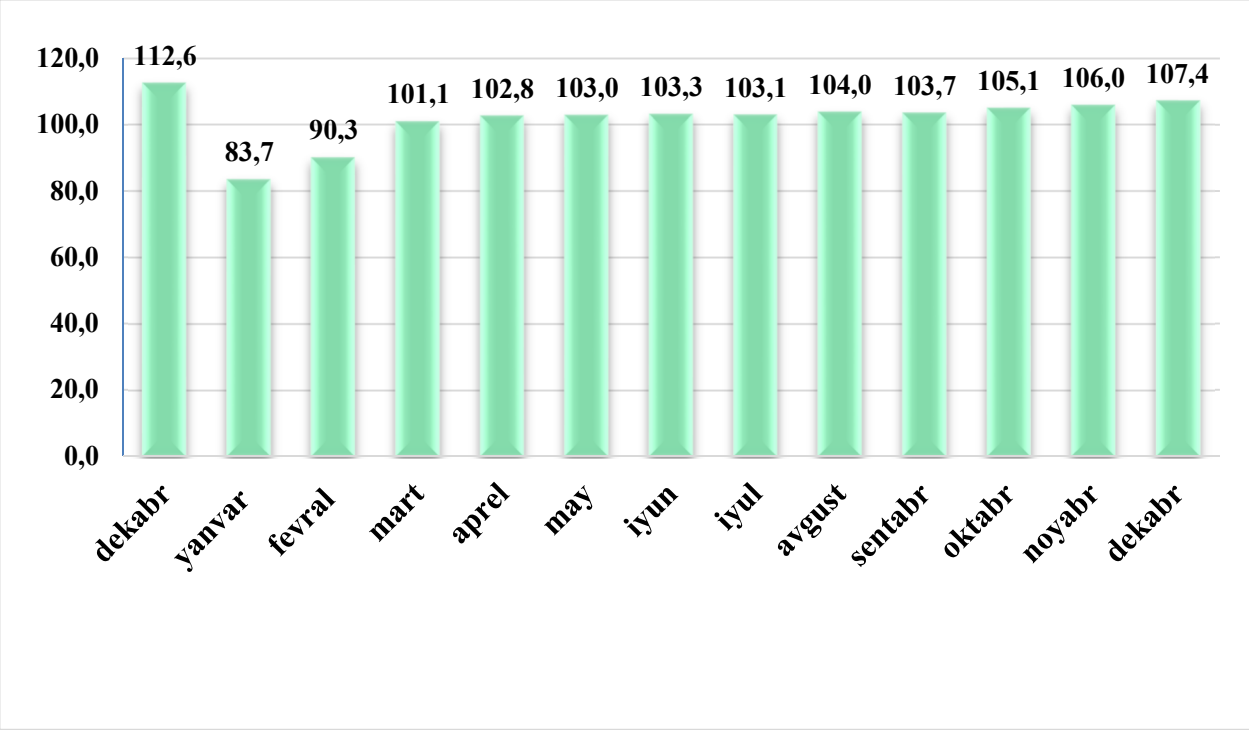

Chakana savdo aylanmasida yirik korxonalar, kichik biznes va xususiy tadbirkorlar subyektlarining hududlar kesimida ulushi,
(foizda)

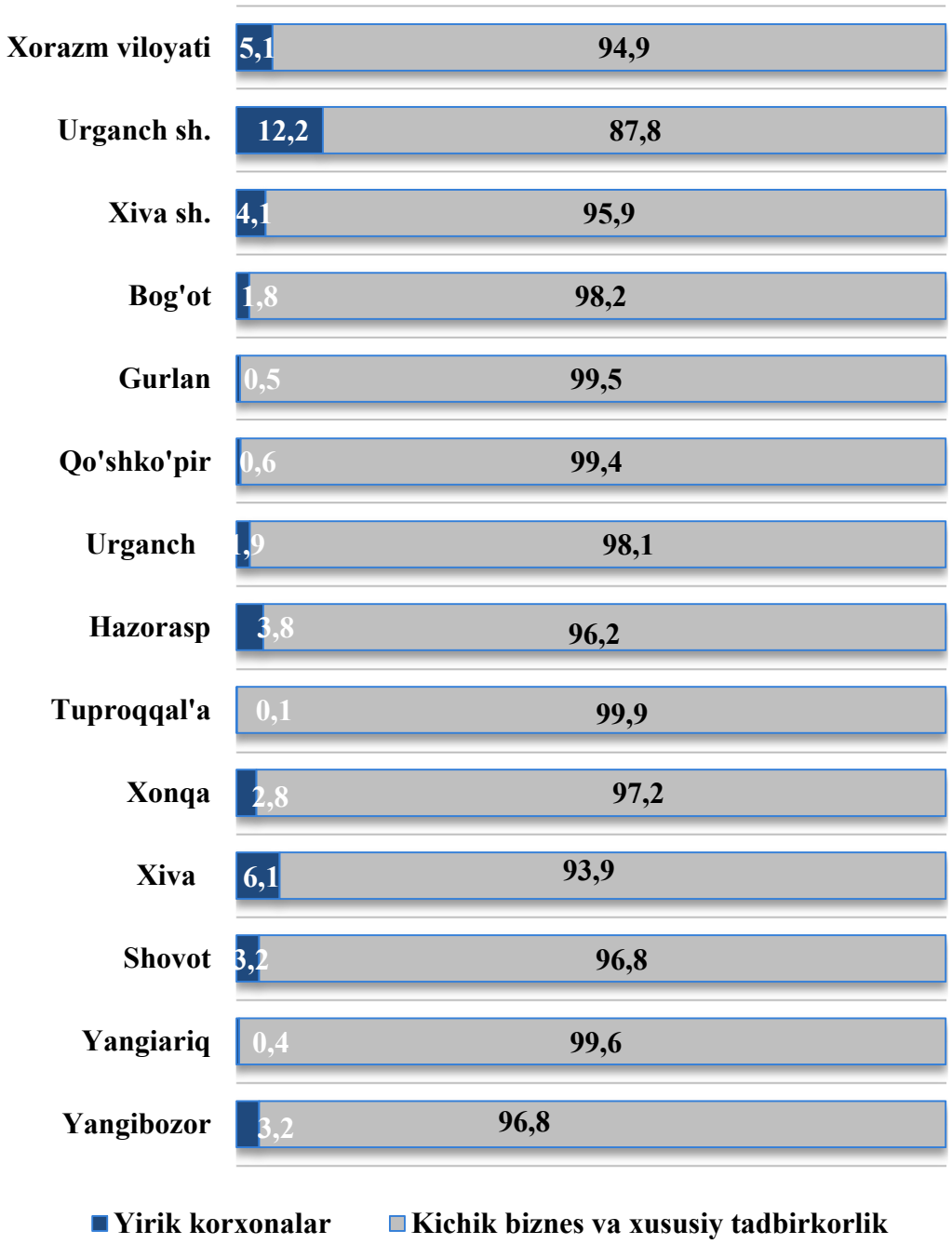

Tahliliy natijalarga ko‘ra, chakana savdo tovar aylanmasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining ulushi bo‘yicha Tuproqqal’a (99,9 %), Yangiariq (99,6 %), Gurlan (99,5 %) tumanlari mos ravishda yetakchilik qilmoqda. Chakana savdo tovar aylanmasi tarkibida yirik korxonalarning ulushi 5,1 % ni tashkil etib, eng katta ulush Urganch shahri (12,2 %), Xiva tumani (6,1 %), Xiva shahrida (4,1 %) hamda Hazorasp tumani (3,8 %) kuzatildi.

Aholi jon boshiga nisbatan chakana savdo tovar aylanmasi hajmi va o‘sish sur’atlari

Shahar va tumanlar nomi	Hajmi, ming so‘m	O‘sish sur’ati, *foizda*
Xorazm viloyati	**6 775,0**	**105,5**
Urganch sh.	24 757,8	106,4
Xiva sh.	6 457,4	107,1
Bog‘ot	4 626,4	105,0
Gurlan	6 682,4	105,2
Qo‘shko‘pir	3 877,4	103,9
Urganch	7 444,8	104,7
Hazorasp	6 876,9	103,6
Tuproqqal’a	5 522,7	107,3
Xonqa	4 401,2	104,0
Xiva	2 961,3	109,1
Shovot	4 929,6	103,5
Yangiariq	4 771,1	108,1
Yangibozor	4 119,3	105,2

2023- yilning yanvar-dekabr holatiga o‘rtacha aholi jon boshiga chakana savdo tovar aylanmasi **6 775,0** ming so‘mni (2022- yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan **105,5** %) tashkil etdi.

Ushbu ko‘rsatkichni hududlar kesimida solishtirilganda, eng yuqori hajm Urganch shahri (24 757,8 ming so‘m), Urganch (7 444,8 ming so‘m) va Hazorasp (6 876,9 ming so‘m) tumanlari hissasiga to‘g‘ri keldi.

Umumiy ovqatlanish korxonalari savdo aylanmasi

2024- yil 1- yanvar holatiga umumiy ovqatlanish sohasida faoliyat yuritayotgan tijorat korxonalari soni 1 424 tani tashkil etib, 2023- yil 1– yanvar holatiga nisbatan 67 taga kamaygan va o‘sish sur’ati 95,5 % ni tashkil etgan. Shundan, faoliyat ko‘rsatayotgan yirik korxonalar soni 2 tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni 1 422 tani tashkil qildi

2023- yilning yanvar-dekabr oylarida ovqatlanish korxonalari savdo aylanmasi **393,0** mlrd. so‘mga yetdi va 2022- yilning mos davriga nisbatan **12,7** %ga ko‘paydi. Bunda savdo aylanmasining **97,2** % ulushi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari hissasiga to‘g‘ri keldi.

Shahar va tumanlar nomi	Jami mlrd so‘m	2022- yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan, foizda	Yirik korxonalar mlrd so‘m	2022- yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan, foizda	Kichik biznes va mikrofirma-lar, mlrd so‘m	2022- yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan, foizda
Xorazm viloyati	**393,0**	**112,7**	**10,9**	**110,1**	**382,1**	**112,7**
Urganch sh.	188,8	113,8	10,9	110,1	177,9	114,1
Xiva sh.	21,5	121,4	-	-	21,5	121,4
Bog‘ot	12,4	109,2	-	-	12,4	109,2
Gurlan	9,8	110,5	-	-	9,8	110,5
Qo‘shko‘pir	5,2	110,8	-	-	5,2	110,8
Urganch	68,7	112,1	-	-	68,7	112,1
Hazorasp	18,2	113,2	-	-	18,2	113,2
Tuproqqal’a	8,3	103,7	-	-	8,3	103,7
Xonqa	8,2	111,6	-	-	8,2	111,6
Xiva	9,6	110,4	-	-	9,6	110,4
Shovot	24,2	106,4	-	-	24,2	106,4
Yangiariq	6,0	112,3	-	-	6,0	112,3
Yangibozor	12,3	111,2	-	-	12,3	111,2

Avtotransport vositalari va ularning ehtiyot qismlari ulgurji va chakana savdo aylanmasi

2024- yil 1- yanvar holatiga avtotransport vositalari va ularning ehtiyot qismlari ulgurji va chakana savdo aylanmasi (*IFUT-2 45- bo'lim 45.2 va 45.40.3 kodlaridan tashqari – motorli transport vositalari va mototsikllarni ta'mirlash va texnik xizmat ko'rsatish)* **6 493,0** mlrd. so'mni tashkil etdi va o'tgan yilning mos davriga nisbatan **2,1** barobarga ko'paydi. Shuningdek, yirik korxonalar savdo hajmi **3 257,4** mlrd. so'm (o'sish sur'ati- **185,2** %), kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari savdo hajmi – **3 235,6** mlrd. so'mni (o'sish sur'ati – **2,3 m.**) tashkil qildi.

Avtotransport vositalari va ularning ehtiyot qismlari ulgurji va chakana savdo aylanmasi o'ish sur'ati, *foizda*

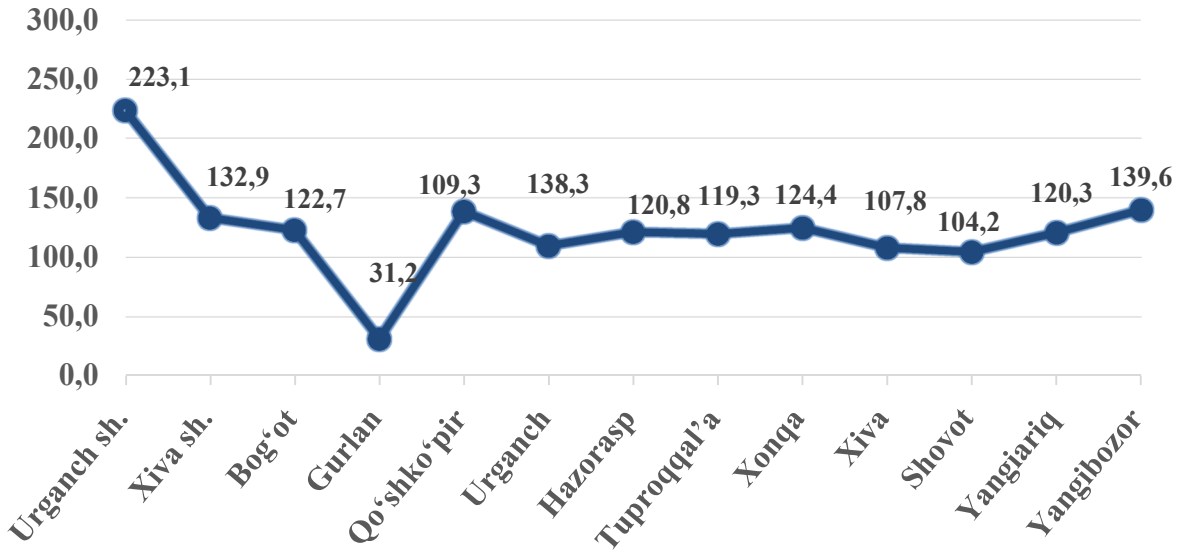

Avtotransport vositalari va ularning ehtiyot qismlari ulgurji va chakana savdo aylanmasi

Shahar va tumanlar nomi	Hajm, mlrd so‘m	Ulushi, *foizda*
Xorazm viloyati	**6 493,0**	**100,0**
Urganch sh.	6 088,6	93,8
Xiva sh.	28,7	0,4
Bog‘ot	47,3	0,7
Gurlan	35,5	0,5
Qo‘shko‘pir	13,4	0,2
Urganch	41,8	0,6
Hazorasp	103,5	1,6
Tuproqqal’a	17,7	0,3
Xonqa	81,5	1,3
Xiva	4,3	0,1
Shovot	6,7	0,1
Yangiariq	18,9	0,3
Yangibozor	5,1	0,1

Ushbu ko‘rsatkichni hududlar kesimida solishtirilganda, eng yuqori hajm Urganch shahri (**6 088,6** mlrd. so‘m), Hazorasp (**103,5** mlrd. so‘m) va Xonqa (**81,0** mlrd. so‘m) tumanlari hissasiga to‘g‘ri kelmoqda.

Ulgurji savdo aylanmasida yirik korxonalar,
Kichik biznes va mikrofirmalar

Ulgurji savdo tovar aylanmasida yuqori hajmga ega yirik korxonalar Urganch tumani **(359,9 mlrd.so‘m**), Urganch shahri (**171,2 mlrd.so‘m)** va Gurlan (**92,4 mlrd.so‘m**) tumanlarida kuzatildi.

2024-yil 1-yanvar holatiga ulgurji savdo sohasida faoliyat ko‘rsatayotgan tijorat korxonalari soni **2 327** tani tashkil etib, 2023- yil 1- yanvar holatiga nisbatan **139** taga ko‘paygan, o‘sish sur’ati **106,3 %** tashkil etgan. Shundan, faoliyat ko‘rsatayotgan yirik korxonalar soni **38** tani, kichik korxona va mikrofirmalar soni **2 288** tani tashkil qildi.

Shahar va tumanlar nomi	Jami mlrd so‘m	2022- yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan, foizda	Yirik korxonalar mlrd so‘m	2022- yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan, foizda	Kichik biznes va mikrofirma-lar, mlrd so‘m	2022- yil yanvar-dekabr oylariga nisbatan, foizda
Xorazm viloyati	**7186,2**	**107,8**	**777,3**	**92,8**	**6409,0**	**109,9**
Urganch sh.	3836,1	109,4	171,2	82,5	3664,9	111,1
Xiva sh.	246,4	106,2	-	-	246,4	106,5
Bog‘ot	78,9	70,6	39,4	53,4	39,5	104,3
Gurlan	295,9	91,4	92,4	67,8	203,5	108,6
Qo‘shko‘pir	91,3	108,4	0,1	131,4	91,2	108,4
Urganch	1193,2	113,9	357,9	126,8	835,3	109,1
Hazorasp	109,0	106,9	14,6	99,7	94,4	108,2
Tuproqqal’a	113,6	106,4	0,1	111,0	113,6	106,4
Xonqa	258,0	93,7	44,2	54,8	213,8	109,8
Xiva	490,9	113,6	18,3	220,9 m.	472,6	109,4
Shovot	124,6	106,9	0,2	2,1 m.	124,4	106,8
Yangiariq	251,9	105,3	36,7	92,2	215,2	107,9
Yangibozor	96,3	106,8	2,1	104,4	94,2	106,9

Statistik ko‘rsatkichlarga izohlar

Chakana savdo - savdo sohasida yakuniy iste'mol uchun aholiga tovarlarni donalab yoki ko‘p bo‘lmagan miqdorlarda naqd pulga sotishni nazarda tutuvchi faoliyat, ya’ni tovarlarni foydalanish sohasidan shaxsiy yoki umumiy iste’mol sohasiga o‘tgan vaqtdagi harakatining yakuniy bosqichini ifodalaydi.

Chakana tovar aylanmasi - tovarlarni sotish tarmoqlaridan qat’i nazar, aholiga iste’mol tovarlarini naqd hisob-kitob asosida yoki plastik kartochkalari, kredit kartochkalari, banklarning hisob heklari orqali (bu ham naqd hisob-kitob asosida sotish kabi hisobga olinadi) sotilgan qiymati.

Umumiy ovqatlanish - yuridik shaxslar tomonidan pazandachilik mahsulotlarini tayyorlashga, sotishga va iste’molini tashkil qilishga ixtisoslashtirilgan faoliyatni amalga oshirish.

Umumovqatlanish aylanmasi - joyida aholiga iste’mol uchun, shuningdek, turli kontingentdagi aholini ovqatlanishini tashkil qilish uchun tashkilot va yakka tadbirkorlarga o‘zi ishlab chiqargan kulinariya mahsulotlarini (taom, kulinariya mahsulotlari va yarimfabrikatlar), shuningdek, kulinariya ishlovisiz sotib olingan tovarlarni (unli, qandolatli va non mahsulotlari) sotishdan tushgan tushumni ifodalaydi.

Tovar zaxiralari - chakana savdo korxonalari balansida turgan va kelgusida sotish uchun mo‘ljallangan tovarlar qoldig‘i.

Tovar aylanmasining tovar tuzilmasi - umumiy savdoda nisbiy ko‘rsatkich - jamiga nisbatan foiz hisobidagi solishtirma og‘irlik (ulush) yordamida aks etadigan, umumiy tovar aylanmasi hajmidagi alohida tovar va tovar guruhlari o‘rtasidagi nisbat, ya’ni tovar aylanmasi tarkibi.

Ulgurji savdo - tijorat maqsadlarida yoki o‘zining ishlab chiqarish-xo‘jalik ehtiyojlariga foydalanish uchun, xarid qilingan tovarlarni naqd pulsiz hisob-kitoblar shakli bo‘yicha sotish.

Iste'mol tovarlari - yakuniy iste'molga (oilaviy yoki shaxsiy) qaratilgan, bevosita inson ehtiyojini qondiradigan tovarlar va xizmatlar.

Texnik-ishlab chiqarishga mo‘ljallangan mahsulotlar - ishlab chiqarish iste'moli uchun mo‘ljallangan mahsulot: xom ashyo, materiallar, yoqilg‘i, butlovchi instrumentlar, mashinalar, ehtiyot qismlar, yarimfabrikatlar va boshqalarni o‘z ichiga oladi.

Ulgurji savdo tovar aylanmasi - tuzilgan shartnomalar bo‘yicha tijorat maqsadlarida (kelajakda qayta ishlash yoki sotish) yoki o‘zining ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun naqd pulsiz hisob-kitob shaklida tovarlar sotishdan tushumni ifodalaydi.

Tovar zaxiralari - tovar muomalasi doirasida bo‘lgan tovarlar yoki ulgurji korxonalar balansida turgan va kelgusida sotishga mo‘ljallangan tovarlar qoldig‘i.

Tovar aylanmasining tovar tuzilishi - tovar aylanmasi tarkibi, umumiy savdoda nisbiy ko‘rsatkich - jamiga nisbatan foiz hisobidagi solishtirma og‘irlik (ulush) yordamida aks etadigan, umumiy tovar aylanmasi hajmidagi alohida tovar va tovar guruhlari o‘rtasidagi nisbat.